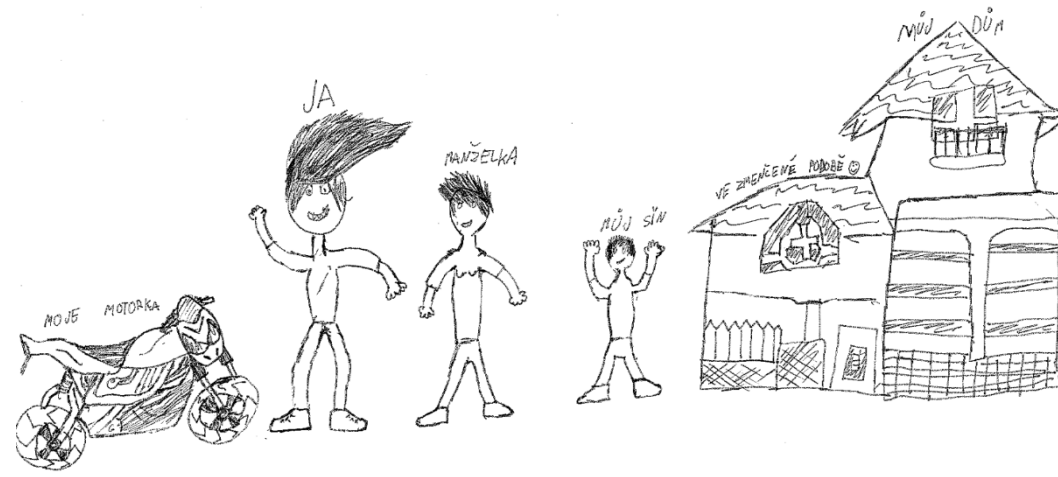

Sociologie dětství

Chci být sám bydlit budu v malém domě pracovat
budu jako počítačový programátor. ve večer
budu jezdit na kole a víkendech do stejné
někdy budu o víkendech jezdit naskale.

Lenka Slepíčková

Sociologický zájem o dětství

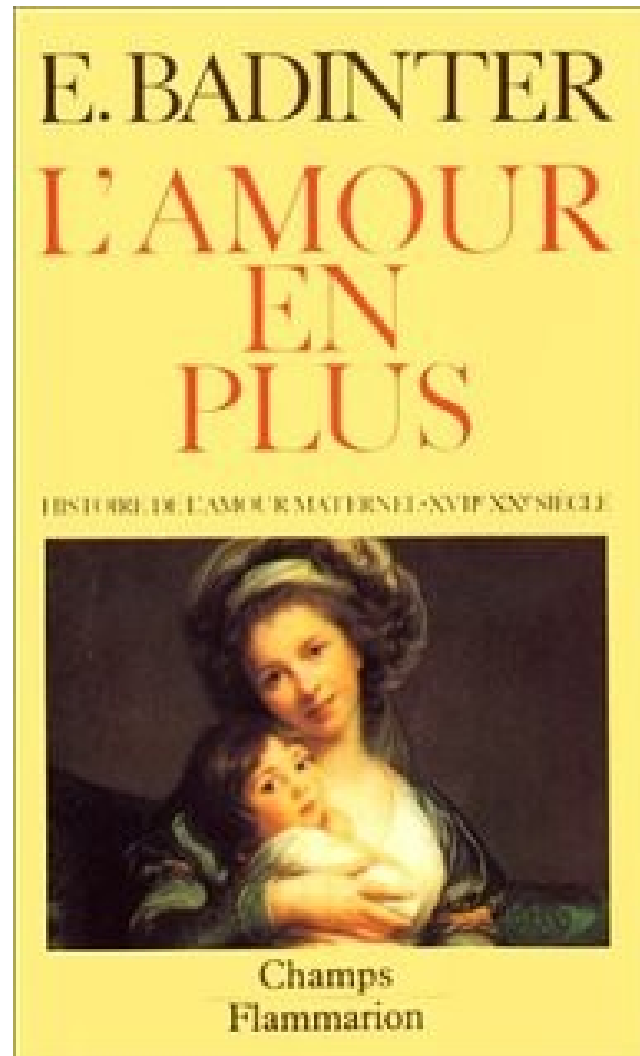
Ve středověku bylo dětství nedůležitou a krátkou fází lidského života. Jakmile se dítě naučilo chodit a mluvit, bylo začleňováno do společnosti dospělých.

To, co dnes vnímáme jako „dětství“, je vynálezem moderní doby.

Ke změně tohoto sociálního chování podle Arise došlo až v prostředí aristokratů a městských elit v 16. a především na počátku 17. století v souvislosti s **novým pojetím vzdělání a výchovy jako procesů formujících lidskou osobnost v jejím nejranějším období vývoje**. Jiní historici datují tyto změny až do 18. století. Hlavní příčinu oné sociální transformace tyto historici současně nespatořovali v rovině vzdělání a výchovy, nýbrž v **nástupu nového demografického trendu, spjatého s výrazným poklesem kojenecké a dětské úmrtnosti**. Důležitým trendem, který měl vliv na pojetí dětství, byla také **privatizace rodinného života – rodina se zmenšuje a uzavírá**.

Elisabeth Badinter: Mateřská láska

Charakteristiky moderního přístupu k dětství

- nevinnost a ochrana
- oddělenost od světa dospělých
- práva dítěte
- scholarizace, justifikace a scientizace

- Podle Ariese to byl pokles dětské úmrtnosti, který vedl ke zvýšení péče o děti a emocí směřovaných k dětem
- Industrializace vedla ke zvýšení potřeby vzdělané pracovní síly (nutné větší investice do vzdělání dětí)
- 20. století jako století dítěte - práva dětí, vědecký zájem, dítě jako konzument, dítě jako zdroj emocí

Práva dětí

V roce 1924 Liga národů přijala první tzv. **ženevskou Deklaraci práv dětí**, která poprvé zakotvila skutečnost, že dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a zvláštní právní ochranu před narozením i po něm.

Liga národů byla v roce 1945 nahrazena Organizací spojených národů, která 20. listopadu 1959 vyhlásila Chartu práv dítěte, někdy označovanou jako Deklarace. **Deklarace práv dítěte**, kterou XIV. Valné shromáždění OSN před 50 lety prohlásilo, je předchůdkyní modernější Úmluvy o právech dítěte.

Úmluva o právech dítěte

- Jedná se o mezinárodní konvenci stanovující občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí. Dodržování Úmluvy kontroluje Výbor pro práva dítěte OSN.
- Úmluva o právech dítěte (1990) poprvé definuje dítě, a to jako každou lidskou bytost mladší 18 let. Definice věku dítěte je významná zejména v otázkách práva dítěte na ochranu. Druhým, poprvé definovaným právem v Úmluvě, je právo dítěte vyrůstat v rodině. Zásadní změnou celé filosofie Úmluvy je právo respektovat a rozhodovat vždy v „nejlepším zájmu“ dítěte.
- 3 P – provision, protection, participation

Od dítěte jako objektu socializace a kontroly odborníků k dítěti jako aktéru vlastního života (od 70. let minulého století)

- dítě jako sociální aktér – je schopno nezávislých, individuálních voleb a rozhodnutí
- děti jako svébytná sociální skupina
- děti jako aktivní činitelé změn ve společnosti a (spolu)tvůrci své vlastní životní zkušenosti
- Rozličné socializační vlivy a práce s nimi
- Děti jsou nejen socializovány, ale také socializují
- Nová sociologie dětství, nebo Studia dětství (Childhood studies) jako svébytná disciplína
- Témata dětského světa
- Techniky přátelské dětem
- metodologické a etické dopady ve výzkumu: snaha vidět svět z dětské perspektivy a chránit práva dětí
- jejich nejednoznačná implikace, zvláště ve školním prostředí
- obtížné hledání prostředí pro výzkum

James a Prout 1990; Milkie, Simon, Powell 1997 James a kol. 1999; Alderson 2000; Greene a Hogan 2005; Petrie, Fiorelli a O'Donnell 2006; Coad a Evans 2008

„Idea šťastného dětství, v kterém společnost vytváří chráněný prostor pro spontánní herní aktivity dětí, je globalizovanou představou euroamerické kultury" (Kaščák 2008: 61).

Historická a kulturní specifičnost pojetí dětství

Zkoumání dětství ve vyloučených lokalitách v ČR

Koncept „dětství“ v sociálně vyloučených lokalitách nese množství znaků, které bychom standardně zařadili do světa dospělých, a naopak nenajdeme v něm znaky, které považujeme za pro „dětství“ typické.

Děti jsou v rodinách (ve vyloučených lokalitách) považovány za osobnost a „hotového“ člověka od raného věku, období dětství není považováno za nijak specifické, taktéž potřeby dítěte nejsou chápány jako výrazně rozdílné od potřeb dospělého. To se manifestuje mimo jiné například na stravě. Děti ve studované lokalitě začínají velmi brzy jíst totéž co rodiče.

„Dětství“ z pohledu modelového sociálně znevýhodněného rodiče je tedy obdobím, kdy dítě má minimum specifických potřeb, jež by se lišily od potřeb dospělého. Je to období, kdy dítě je již zodpovědné za své chování a je po něm požadováno takové chování, které by nenarušovalo život ostatním obyvatelům domácnosti (ne-tolerance křiku při hře).

V oblasti vyrušování ostatních jsou děti usměrňovány od raného věku, na druhou stranu však rozvoj dítěte zůstává zcela volným tokem, do kterého rodiče nezasahují - majoritní společností je tato situace popisovaná jako „nevýchova“, jako výchova stylem „děti si dělají, co chtějí.“

Schéma „koordinovaná kultivace“ vs. „přirozený růst“

Zatímco pro děti navštěvující mateřské školy jsou hry, v nichž přirozenou cestou poznávají barvy a tvary a trénují jemnou motoriku, hlavní náplní dne, pro děti ze sociálně vyloučených rodin stejně jako pro dospělé je hra pouze okrajovou záležitostí (srov. Lancy 2007). Vzhledem k tomu, že se tyto děti mohou zapojovat jen do některých prací v domácnosti, velká část jejich denního programu je vyplněna relativně pasivním pozorováním domácího dění, a to v závislosti na věku a zručnosti.

Děti z majority tráví mnohem více času soustředěnou činností nebo hrou o samotě, rozvíjí tak zcela jiné kompetence než dítě z vyloučené lokality, které je během dne jen zřídka samo. Je tedy jen velmi obtížné poměřovat vývoj těchto dvou skupin dětí, neboť by se jednalo o porovnávání výsledků ze dvou úplně odlišných soutěžních disciplín.

Primární a sekundární socializace

(Fatková, 2011)

výzkum „Rodina pohledem dětí“

(Slepičková, Bartošová, Chromková-Manea, Dvořáková)

- kvalitativní výzkum dvou skupin dětí – 3. a 7. třídy dvou ZŠ (venkovské a městské, celkem 3 třetí a 2 sedmé třídy)
- skupinový výzkum prováděný ve třídách ZŠ
- snaha uplatňovat nové přístupy ve výzkumu s dětmi
- využití klasických (skupinové a individuální rozhovory) i inovativních technik blízkých dětem (kreslení, psaní, diagramy, hry, diskuse atp.)

Sledovaná témata

- Životní dráhy a představy o budoucím životě
  - jak si děti představují svůj budoucí život, jaký je význam rodiny v těchto představách, jak je zobrazována
- Co je a co není rodina
  - definice rodiny pohledem dětí, význam rodiny v nejširším slova smyslu, hodnocení různých rodinných uskupení a blízkých vztahů
- Role v rodině
  - role rodičů, dětí a ostatních členů rodiny; genderové uspořádání vztahů v rodině; práva a povinnosti členů rodiny
- Blízké vztahy dětí
  - důležitost rodiny z hlediska širších vztahů; význam rodiny a jiných blízkých vztahů v životě dětí

1. **Co je to rodina**
2. Jak děti vidí svou budoucnost
3. Role v rodině
4. Konflikty v rodině
5. Co děti dělají, o čem rozhodují
6. Blízcí lidé

Co je to rodina?

1. Vyjmenování členů rodiny (často i prarodičů)

„Všichni, kdo nás mají rádi“

2. Péče, uspokojování potřeb

„Zázemí, poskytuje nám jídlo, bydlení“

„Stará se“

„Místo, kam se můžeme kdykoli vrátit“

3. Emoční podpora

„Měli by se mít rádit a vždycky se podržet“

„Zlepšuje nám náladu, člověk se cítí dobře v rodině“

„Lidi, na které se můžeme spolehnout, můžeme si postěžovat“

4. Vedení, výchova, učení

„Rodina nás učí, jak se chovat“

„Utváří náš charakter“

1. Co je to rodina

2. Jak děti vidí svou budoucnost

3. Role v rodině

4. Konflikty v rodině

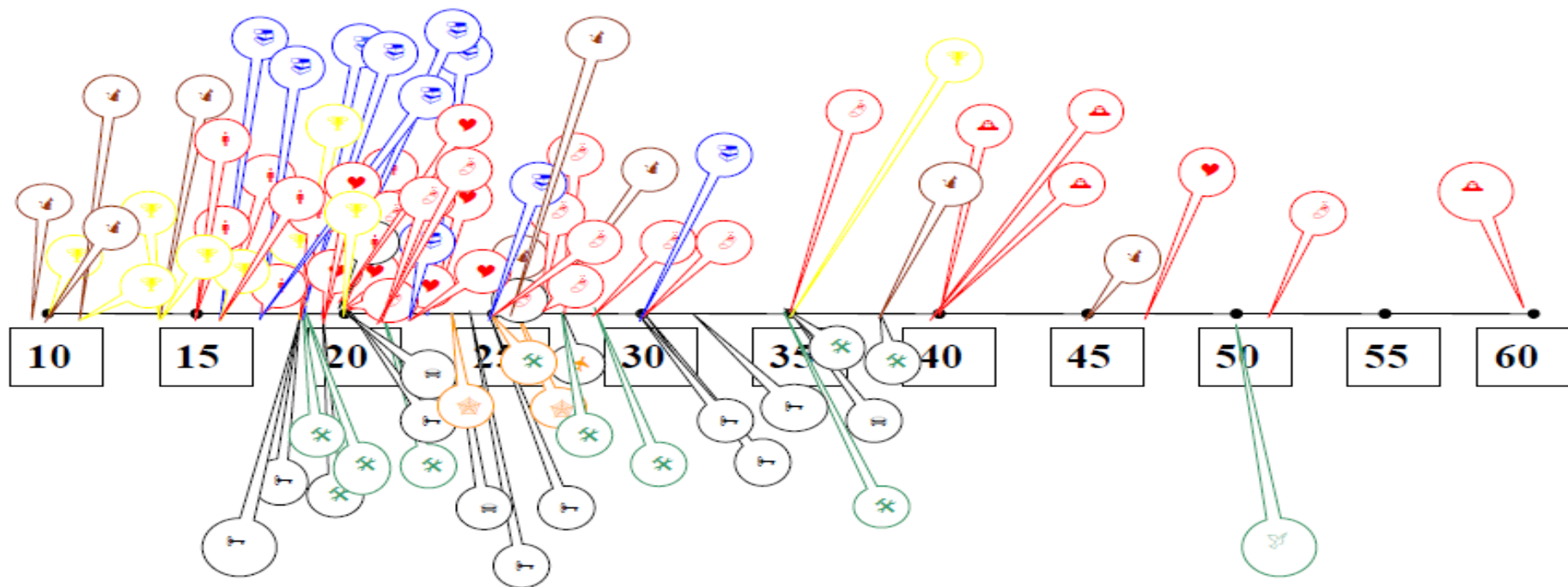
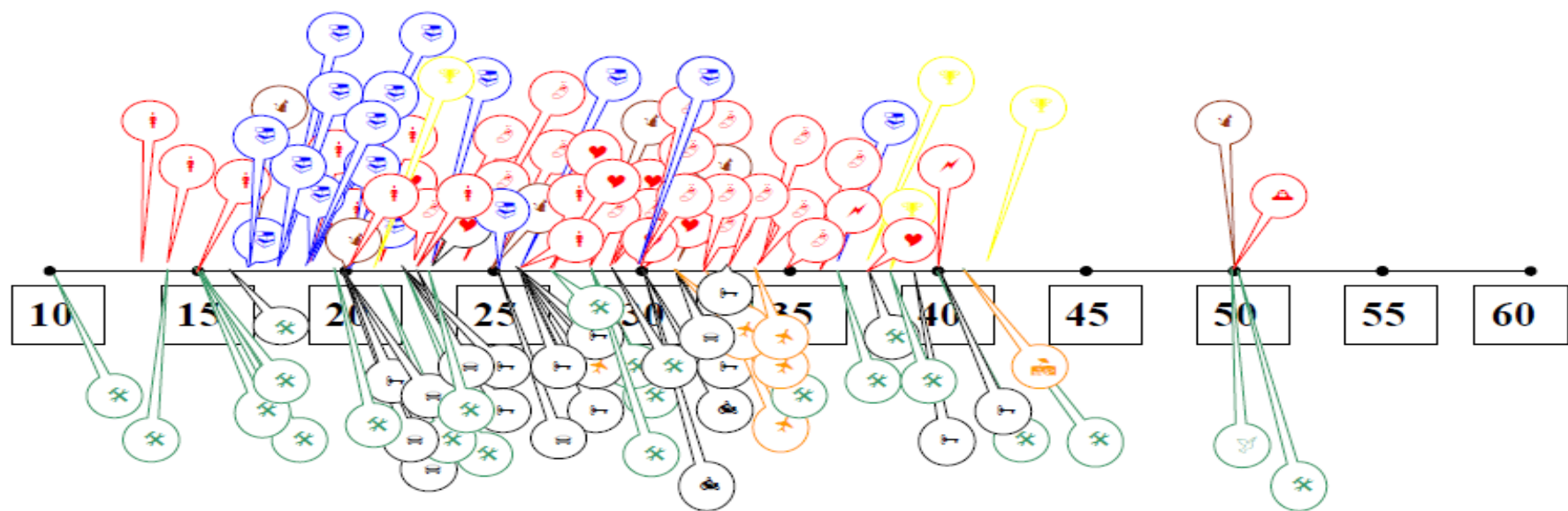
5. Co děti dělají, o čem rozhodují

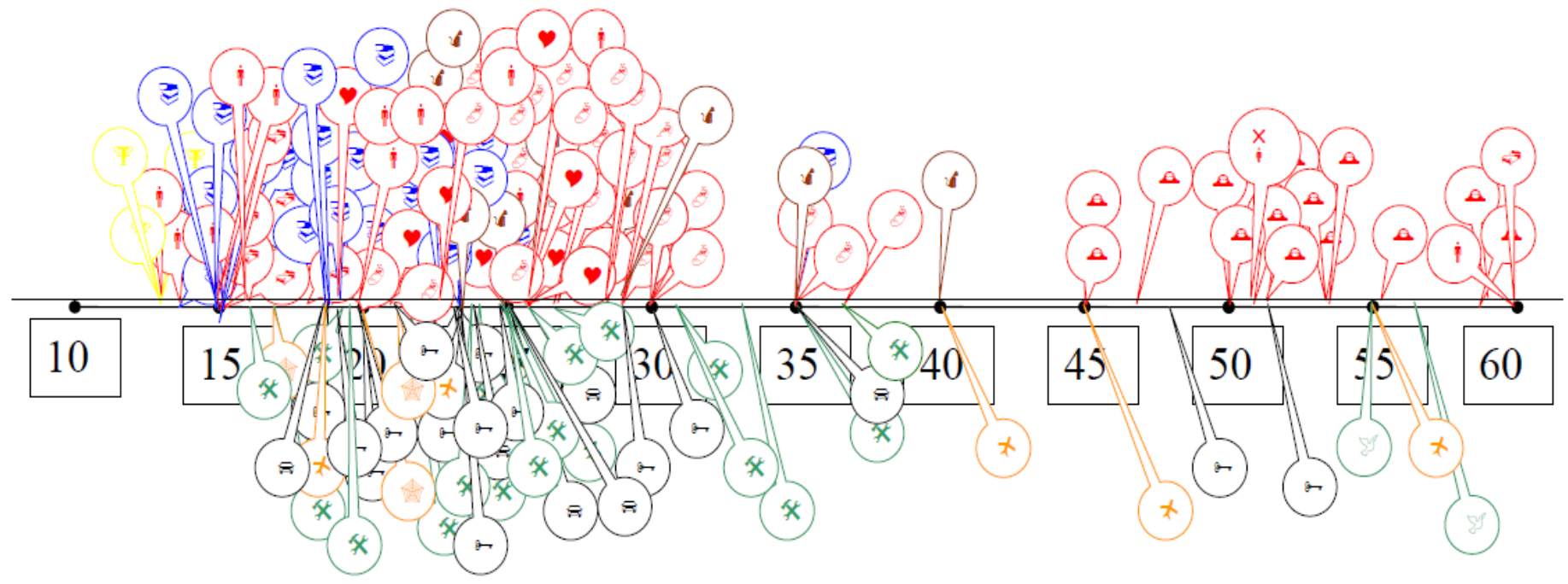
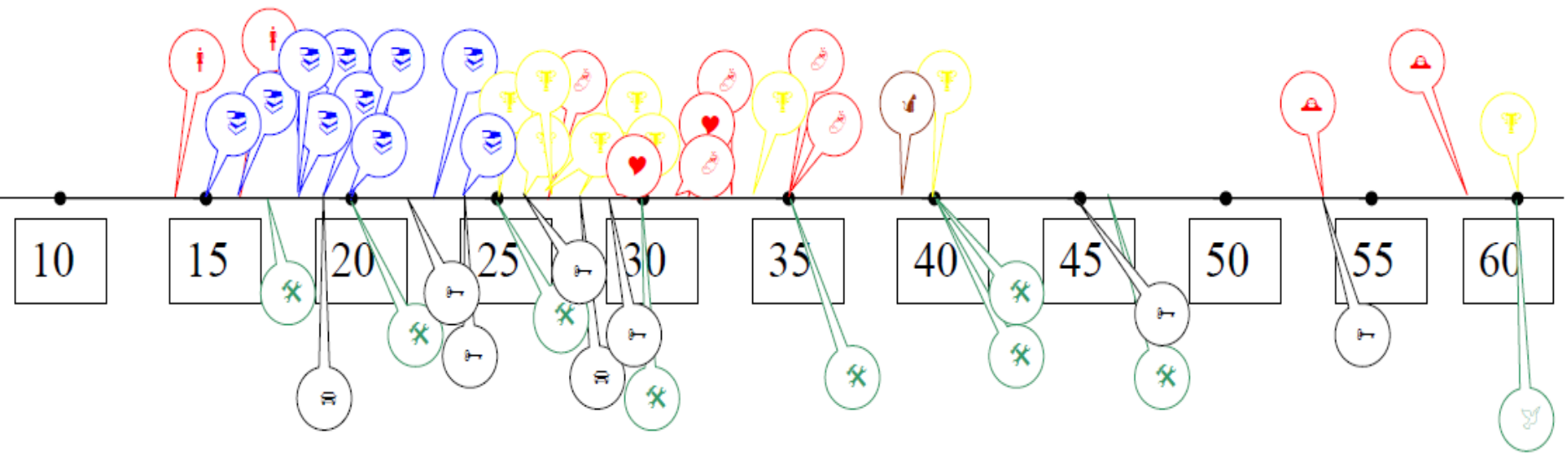
6. Blízcí lidé

Třetí třídy (9-10 let) a sedmé třídy (13-14)

časové osy

- **Umístování událostí vlastního života na časovou osu**
- **Moje budoucí rodina**
  - mladší děti – obrázek s popiskem
  - starší děti – slohová práce

Představy o budoucnosti v obrázcích a slohových pracech

- Výrazně rodinné plány
- Materialistické symboly úspěchu (dům, auta, zahrada, bazén)
- Užívání života s rodinou (cestování, hry)
- vlastnosti manžela – hodný, neutráct, nepít, hezký, černovlasý, hnědooký, hnědovlasý, milý, chytrý, vzdělaný
- vlastnosti manželky – hodná, hezká
- dívky – přesnější představy o rodině (jména dětí, ale i např. domácích zvířat) a vybavení domu
- kluci – častější představy o tom, čím se budou zabývat sami – v práci i ve volném čase (hrát fotbal, být programátor, jezdit na kole, mít motorku...)

- Plány pro děti – typické dívčí a klučíčí záliby
- Výjimky – plán na adopci afrického dítěte, svobodné mateřství, život s rodiči, samostatný život

Valerise

→ zpěvačka

JA jsem svatá!

my dům

clon

SIN

pozdání

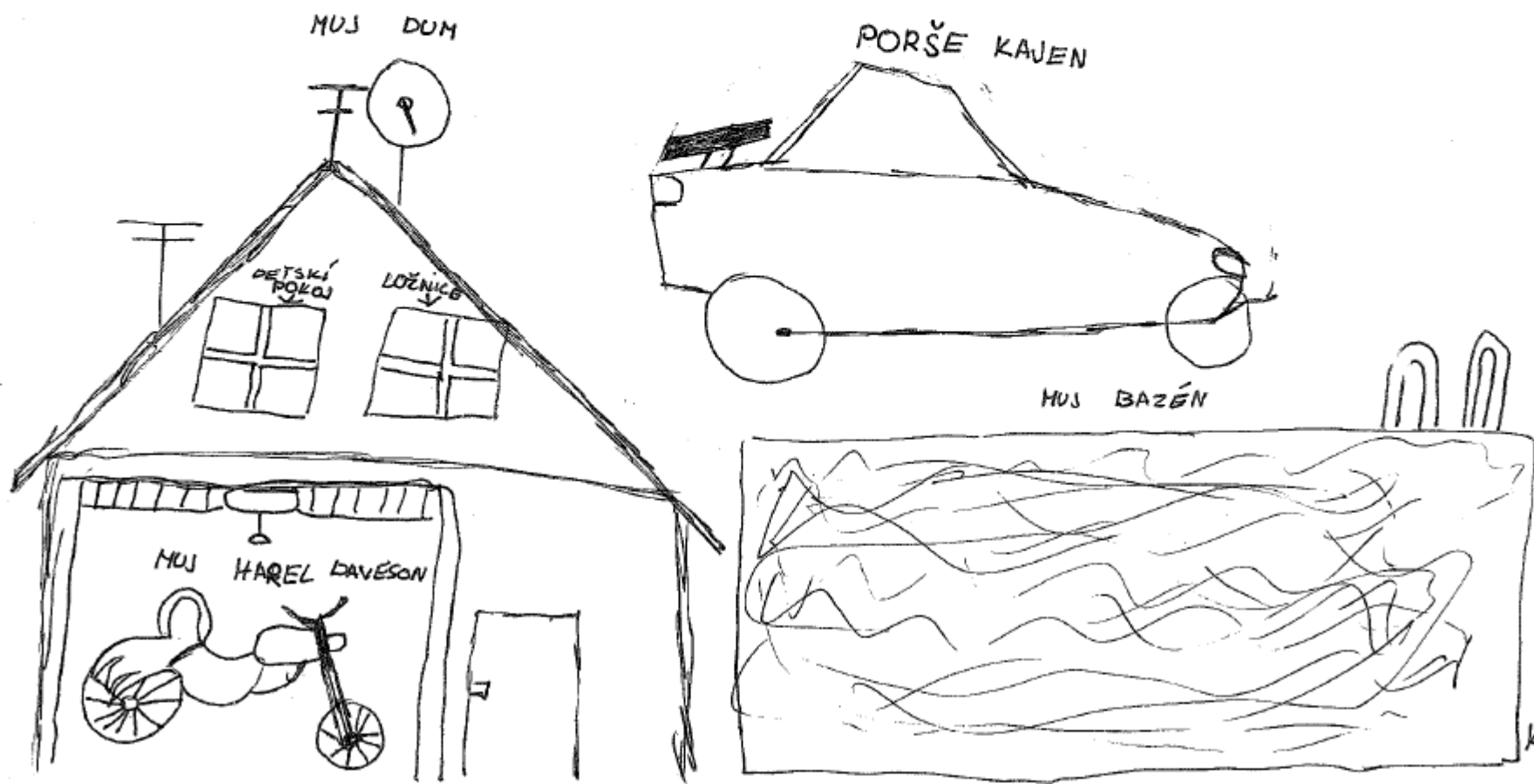
Múscer 90/

Chai mi b. hodina
a do deli kadece
se bratova jmeno va
Radek va Tomas
a mi j. manel se
bude jmeno va
Ryba.

MIT VELKÍ BARA, HARLEJA, AUTO, CHCI MÍT STEJNO RODINU JAKO
MÁM TĚT, MIT BAZEN AVIHRÍVKU. NEJDRÍVE BUDU KOVAŘ A
POTOM ZFP

KUBA.P.

chtěla bych mít hodně
peněz. A dvě děti. I manžela

VIKI

chtěla bych být zpěvačka.

A můj manžel by měl

být hodný ~~hezký~~ hezký a sympatický
~~hezký~~ černovlasí, hrdě oči

A chci mít bazén (ELT) (ELT)

vyřivku a saunu. A 2 auta

chtěla bych být jenom sama, ale chtěla bych dvě ^{Michalka} ~~Michalka~~
holky Tárlova a Klárku, možná i Igelu nebo Anasii
a rodiný dům.

Já

Igela

Klárka

1. Co je to rodina
2. Jak děti vidí svou budoucnost
- 3. Role v rodině**
4. Konflikty v rodině
5. Co děti dělají, o čem rozhodují
6. Blízcí lidé

Role v rodině

- Metoda příběhů a diskusí
- Vědomí o rozdělení rolí a prací jako konfliktní sféry v rodině, realistické představy
- Důraz na společné trávení času v rodině (obecně ve výzkumu)
- Dívky ztotožnění se s „my“ (ženy) vs. „oni“ (muži)
- Představa neschopných mužů, kritický postoj k otcům
- Kluci – předvádění tradičních mužských schopností

Ženy mají na úklid instinkt

Dívka1: Tak oni mají takovej ten instinkt, vlastně, že to uklidí.

Dívka2: Instinkt.

Výzkumnice: Myslíte, že to je instinkt, že to je něco jako, přirozenýho.

Dívka3: To, to je takový, další nepsaný pravidlo, že prostě ženský.

Dívka3: No, nebo.

Dívka2: Jako prostě. To je, vaří, všechno, tak prostě-

Výzkumnice: Zvyk.

Dívka2: Jo. Oni si sednou, prostě vaří, na oběd, oni odejdou, všichni zas, ženský to zas všechno uklidí, že?

Muži a ženy přemýšlejí jinak

Výzkumnice: - si myslíte, že by to tolik nezvládl, jak ta, jak ta ženská?

Dívka1: ((nesouhlasně)) M-mm.

Výzkumnice: Co myslíte?

Dívka1: Tak jako kdy, když třeba dá to dítě spat, tak může uklízet, ale on se beztak jde dívat hnedka na televizi. Jsou takoví jiní. Oni oni přemýšlí chlapi úplně jinak než my.

.....

Dívka3: Taťka je takovej taťkovitej, leží na gauči. Vstát a popadnout žehličku, to by ho nenapadlo.

Muži jsou neschopní

Výzkumnice: Takže když je s tím dítětem doma tatínek, tak to nemůže tak dobře zvládnout?

Eva: Je to taková prostě jinačí. Jsou neschopní.

.....

Výzkumnice (k chlapci): mh mh a ty si myslíš, že kdybys třeba žehlil, že by to bylo pod tvou úroveň?

Petra: on by to všechno spálil

.....

Dívka2: Chlapi neví co s tím.

Dívka3: Ne, ehm, já nevím, tak... nevím.

Dívka1: Oni neví, co s tím, prostě ((lehce se zasměje)). Asi ty maminky mají takovej nějaký vrozenej instinkt, no prostě, že se o to děcko víc prostě starají.

Kluci jako „drsňáci“, odpor k péči o malé děti

Výzkumnice: a proč ne teda, proč byste nechtěli být tatkové třeba na rodičovské nebo jo?

Vašek: ne

Výzkumnice: no tak povídej proč ne?

Vašek: no, já nevím

Petr: protože děcko řve a pokakává se a tak

Vašek: spíš je to ženská práce

.....

Jasně že ho nemůžou mít nafurt, kdo by ho kojil (důrazně)?

Třeba ho nekojí.

A proč je na tom záchodě, o něho se někdo musí starat, to je takový čuně malý (všeobecný smích).

A tatínek se o něho nemůže starat?

Nemůže, nemá prsa (zase důrazně, jako „kožil“). Následuje smích.

Domácí práce jen v krajní nouzi

Tom: já nevařím, já jenom někdy pomůžu

Lukáš: já jenom když mám hládeček, tak si něco uvařím

Jeník: já si něco udělám, když třeba mamka není doma

.....

Lukáš: moje sestra pořád žehlí

nesrozumitelné

Tom: ještě zalívám kytky, protože to se může postříkat listy některý a to mě baví

.....

Výzkumnice: (kdyby maminka řekla) tak je ti třináct, jsi velký chlap a ode dneška si budeš žehlit sám

Vašek: mh

Výzkumnice: šlo by to?

Vašek: ne

Výzkumnice: takže bys chodil nevyžehlenej nebo co?

Vašek: ne, ona by to žehlila mamka, já bych řekl, že ne a ona by to asi žehlila

Petr: aby to nenechala ležet

1. Co je to rodina
2. Jak děti vidí svou budoucnost
3. Role v rodině
- 4. Konflikty v rodině**
5. Co děti dělají, o čem rozhodují
6. Blízcí lidé

Konflikty v rodině

- Metoda obrázků a scénáře
- Primární příčinou konfliktů je nevěra (muže)
- Dalšími příčinami nespolehlivost a alkoholismus (muže), konflikty ohledně dětí a jejich školních výkonů a peněz

Jakub, 3. třída: (čte) *Rozvod. Naštvali se, pohádali se kvůli tomu, že se manžel vyspal s jinou ženou, několik...měli by se usmířit.*

Klárka (3. třída): *Dítě se dívá přes sklo a máma říká tomu tátovi: Vypadni, už tě nikdy nechci vidět.*

Výzkumnice: Teda. Proč mu to řekla?

Karolínka: *Jak to mám vědět?*

Výzkumnice: Co myslíš, dovedeš si představit nějaký důvod, proč by člověk řekl už tě nikdy nechci vidět?

Kristýnka: *Protože ona byla ve městě a najednou viděla toho svého manžela s nějakou jinou holkou v restauraci.*

.....

Marek (3. třída): *Důvod? Že ten táta pořád fetuje, vydělá prachy, hnedka jde do hospody, dvacet balíčků cigaret a všechny je vykouří najednou.*

Jakub: *Podle mě ten tatínek křičí na mámu protože on ju učit nemůže protože je celej den v práci, máma je na mateřské, má malou holčičku a starší, starší dostal pětku, tatínek na maminku křičí proč ji víc neučíš a maminka na něho taky křičí protože je na mateřský a tak dále.*

.....

Výzkumnice k Otovi (7. třída): *Kdy bys jim poradil aby se rozvedli, za jakých okolností?*

Ota: *Když by to byla pravda (že je jí manžel nevěrný, pozn.), když by si tím byla jistá.*

Výzkumnice: *Tak potom je to důvod k rozvodu, jo?*

Ondra: *Jo.*

Představy o rozvodu

3. třída

Výzkumnice: A to už je potom rozvod?

Tadeáš: Ještě ne, ale už skoro je.

Výzkumnice: Už to skoro je rozvod.

Děcka, víte co všechno musí člověk udělat, aby se rozvedl?

Martin: Jít k soudu.

Jakub: Podepsat rozvod, papíry.

Tadeáš: A škrtnout podpis ze svatby.

Katka: A rozloučit se s dětma.

Marek: Nee, ty děti, rozdá ten soudce, komu ty děti budou patřit.

Výzkumnice: A můžou patřit oběma rodičům?

7. třída

Výzkumnice: Takže je tomu děcku líp s těma rodičema, co se hádají, nebo s tím jedním rodičem?

Eva: Jak kdy. S tím jedním.

Výzkumnice: S tím jedním, jo? A co když nemají peníze?

Vincenc: No u soudu to musí vyhrát.

Výzkumnice: Vyhrát? Dá se rozvod vyhrát?

Vincenc. Jo. Jakože ty love mu dá, prostě barák, auto. A ten chlap půjde ven, pryč půjde prostě. (smích).

1. Co je to rodina
2. Jak děti vidí svou budoucnost
3. Role v rodině
4. Konflikty v rodině
- 5. Co děti dělají, o čem rozhodují**
6. Blízcí lidé

Co děti doma dělají

- Dívky pomáhají mamince, kluci tatínkovi
- Typické dětské práce – péče o domácího mazlíčka, o kytky, péče o sourozence, drobný úklid, prádlo, odpadky, specifické úkoly (dekorace zahrady, prostírání atd.)

O čem děti rozhodují?

1. Svůj denní režim - kdy si budu hrát, kdy budu jíst, kdy půjdu na wc
2. Svoje věci – co si obleču, moje postel, moje šufle, pc, hračky
3. Jídlo – co bude k večeři, co chci na svačinu
4. Záležitosti celé rodiny – kam se pojedeme na výlet, na co se budeme dívat v tv, jaká hra se bude hrát

O čem by chtěli rozhodovat?

Utopické nápady

- Kdy půjdu do školy
- Aby mi koupili všechno na světě
- Řídit auto
- Být adminem na pc

- Co se bude jíst
- Kam se pojedě
- O umývání nádobí

„že nemůžu sama chodit do školy

a chodit ven

a mít krysu

a myš

a potkana

a tarantuli“

„Chtěl bych všechno co chci, ale nemůžu“

1. Co je to rodina
2. Jak děti vidí svou budoucnost
3. Role v rodině
4. Konflikty v rodině
5. Co děti dělají, o čem rozhodují
- 6. Blízcí lidé**

Kdo je jim blízký?

- Otázky – na koho se můžu spolehnout, kdo by se za mě postavil, kdybych byl v průšvihů, komu se svěřuji (a naopak)
- Na prvním místě vždy **matka**
- Dále nukleární rodina – **táta, sourozenci, babička, někdy děda**
- **Kamarádi, kamarádky**
- Další osoby – **širší rodina, trenér, učitel** (kdo mi věnuje čas)
- Dívky uvádějí více blízkých osob
- 2 děti uvedly, že by se za ně nikdo nepostavil, kdyby byli v průšvihů, 4 že se na ně nemůže nikdo spolehnout
- **Domácí mazlíčci** jako odpovědi na všechny otázky

Kdo je jim vzorem?

- Máma, Táta
- Sourozenci
- Kamarádi
- Neil Armstrong, Honza Truksa, Jim Davis, Frank Lampard, Ronaldo
- Michael Jackson, Hannah Montana

Ideální máma

- **Od maminek** čekají dívky kamarádský vztah, pochopení a důvěru, kladou důraz na spravedlnost a vnímají negativně trestání, chlapci zdůrazňují tradiční mateřské kompetence týkající se především péče, vaření a domácích prací obecně.

Ideální táta

Od táty se očekává stejně jako od mámy, že bude především hodný, dívky i chlapci spojují otce s aktivitami, které se dějí mimo domácnost (výlety, sport, tréninky), a se sportem obecně, stejně jako s prací, vyděláváním peněz a pomocí (zařídí). Dívky jsou kritičtější k povaze otců – zdůrazňují, že otec nemá být náladový nebo paličatý. Chlapci od otce očekávají, že je naučí mužským aktivitám (sport, práce) a chování (hrdost, síla, důstojnost).

- Ideální babička/děda

Od prarodičů čekají chlapci i dívky laskavost, velkorysost a rozmazlování prostřednictvím peněz, dárků, odpouštění prohřešků a společných aktivit, u babiček předpokládají dobré výkony v kuchyni, zároveň kritizují jejich náladovost (protivná, zajímá se o peníze, nakupuje ve slevě). Ideální babička je „nesmrtelná“. Dědové bývají více spojováni se zálibami, jako je rybaření a cestování. Od prarodičů obecně se očekává, že naučí svá vnoučata tradičním ženským a mužským pracem.

Závěr

- Výzkum který měl zjistit dětskou rodinnou zkušenost
- Děti jako zasazený do prostoru rodiny se všemi jejími výhodami a problémy (nezaměstnanost, peníze, konflikty, přepracovanost)
- Důraz na společně trávený čas v rodině
- Rozdílnost dívek a kluků
- Představy o tradiční rodině do budoucna
- Vnímají aktivně svou roli v rodině
- Důraz na materiální symboly úspěchu

Zdroje a další zajímavé čtení

Nodl, Martin. Dvě tváře dětství. Malí dospělí a děti-hříšníci ve středověku. *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue.* 28, č. 1, (2006,) s. 30-33.

[SLEPIČKOVÁ, Lenka](#) a [Michaela KVAPILOVÁ BARTOŠOVÁ](#). Genderové role v rodině pohledem dětských aktérů. *Gender - rovné příležitosti - výzkum*, Praha: SoÚ AV ČR, 2013, roč. 14, č. 1, s. 64-78. ISSN 1213-0028.

DOUBEK, David; LEVÍNSKÁ, Markéta; BITTNEROVÁ, Dana. Socializace dítěte ve vyloučené lokalitě: schéma DĚTI SI DĚLAJÍ, CO CHTĚJÍ. *Lidé města*, 2013, 01: 3-25.

FATKOVÁ, Gabriela. Limity antropologie dětství: Případ" dětství" v sociálně vyloučené lokalitě. *Lidé města*, 2013, 01: 27-47.

